

»Internationalisering»

Retorisk fernissa, nödvändigt ont eller universitetens frälsare?

JONAS STIER

Institutionen för pedagogik, Växjö universitet

No culture can survive, if it attempts to be exclusive.
Mahatma Gandhi

De senaste tjugo åren har begreppet internationalisering blivit ett populärt och mer eller mindre för-givet-taget inslag i många människors parlör.¹ Runt om i världen skjuter »internationella» utbildningar skott. Politiska manifest och pedagogiska doktriner formuleras, konferenser anordnas och kurser, företag, utbildningsprogram och examina ges epitetet »internationella». På samma sätt framhäver utbildningspolitiker och akademiker gärna det nya, särartade och värdefulla med den högre utbildningens internationalisering. Internationaliseringsbegreppet har närmast fått karaktären av ideologiskt mantra eller akademiskt modeord, utan att dess innebörd förklaras eller inneboende möjligheter lyfts fram tillräckligt. Som ett resultat har begreppet förblivit oklart och mångtydigt. Om ambitionen är allvarligt menad, att internationalisering verkligen ska genomsyra den högre utbildningen på alla plan, krävs därför en mer uttömmande och kritisk diskussion än den som förts tidigare.

Mot denna bakgrund är syftet med föreliggande text att problematisera de målsättningar, utmaningar och möjligheter som internationaliseringen av den högre utbildningen inrymmer. Detta görs utifrån den befintliga litteraturen kring globalisering, internationalisering och interkulturella läroprocesser samt egna erfarenheter av internationaliseringsarbete. Som ett underordnat syfte diskuteras processen från internationaliseringsarbetets målsättningar till deras genomförande i verksamheten. I övrigt kan texten ses som ett bidrag till diskussionen kring internationaliseringen av den högre utbildningen och forskningen.

INTERNATIONALISERING I KORT HISTORISK BELYSNING

Att resa till och arbeta i andra länder är inget unikt för det senmoderna samhället. Från begynnelsen var de europeiska universitetens uppgift att

generera kunskap samt att bilda och utbilda människor för olika samhällsuppgifter (Frängsmyr 1982). Under medeltiden var svenskar som ville (ut)bilda sig hänvisade till lärosäten på kontinenten. Universitetet som besöktes var Greifswald, Köln, Paris, Prag, och Rostock (Egidius 2001). Först 1477, med grundandet av Uppsala universitet, kom Sverige att få en motsvarighet till dessa universitet. Trots det kom bildningspyramidens toppskikt fortfarande att finnas utomlands (Sjöstrand 1970). Sålunda var studenter och lärare fortfarande starkt beroende av andra länder för sina studier.

Det tidiga akademiska samfundet var uppbyggt kring den latinska språkgemenskapen och en gemensam kunskapsmassa, något som främjade internationellt samarbete. Sverige erhöll inte bara impulser utifrån utan var även en betydelsefull kunskaps- och forskningsproducent (Frängsmyr 1982). Svenska forskares rön översattes till tyska, engelska och franska. Ända till efter andra världskriget fanns nära kopplingar mellan de svenska och tyska kultursfärerna. Efter det har det anglosaxiska inflytandet kommit att dominera (Kälve-mark 1997).

Även om det internationella utbytet fortsatte under 1800-talet, stagnerade det mot århundradets slut. 1900-talet innebar en skärpning av gränsen mellan naturvetenskap, teknik och medicin, å ena sidan, och humaniora och samhällsvetenskap, å den andra (Frängsmyr 1982). Medan naturvetenskap, teknik och medicin blev alltmer internationaliserade, kom samhällsvetenskap, och framför allt humaniora, att alltmer isoleras. En konsekvens blev två diametralt skilda attityder gentemot internationalisering. Den ena kan beskrivas i termer av självgodhet, rädsla, nonchalans och obehag inför internationella jämförelser. Internationella resor sågs som förtäckta nöjesresor och svensk vetenskap som något som ska skrivas på svenska. Den andra innebar att impulser utifrån anammades (alltför?) okritiskt. Nästan per automatik sågs teorier och idéer från utlandet som mer intressanta och adekvata än inhemska motsvarigheter.

Även om den högre utbildningen och forskningen sedan länge har varit internationaliserad ser världen av idag annorlunda ut. Genom sina rön, utvecklingsarbeten och utbildning har universitetet påverkat globaliseringen av samhället och ekonomin. Samtidigt har den akademiska världen otvetydigt påverkats av globaliseringen (de Wit 1995). Därför råder det ingen tvekan om att den nutida högre utbildningen och forskningen präglas av en högre grad av globalisering än någon gång tidigare i historien. Takten på och omfattningen av samhällets förändring samt intensiteten i kulturella utbyten och samspel mellan samhällen, kulturer och enskilda individer är högre än någonsin (Giddens 1996, Bauman 2000). På samma sätt har den internationella interdependensen och flödena av människor, »know how», kapital, ideologier och mediala bilder aldrig varit större (Appudurai 1996).

De svenska statsmakterna, men också EU som helhet, har lagt en kurs för forsknings- och utbildningspolitiken i riktning mot en ökad internationalisering, när det gäller studentutbyten och forskarsamarbeten över nationsgränserna. Högre utbildning har därmed blivit en politisk maktfaktor och global handelsvara. Länder som USA och Australien investerar omfattande

resurser för att marknadsföra sig som utbildningsnationer och försöker på så sätt dra till sig utländska studenter som själva bekostar sina studieavgifter.

Som ett resultat av globaliseringsprocessen torde kunskapen om, men inte nödvändigtvis förståelsen och respekten för, andra kulturer ha ökat. Därför kan det te sig paradoxalt att de globala orättvisorna kvarstår och att skillnaderna avseende utbildningsnivå, utbildningskvalitet och tillgång till högre utbildning inte har minskat nämnvärt. Samtidigt är det just den högre utbildningen som inrymmer möjligheter att påverka de globala klyftorna.

INTERNATIONALISERINGENS IDÉ OCH MÅLSÄTTNINGAR

Även om nyttan och värdet med internationalisering framhölls redan under medeltiden, och motiven bakom och synen på internationalisering då och nu uppvisar många likheter, finns också en rad skillnader. Internationalisering som begrepp, tankesystem och ideologisk-politisk fråga torde i sig vara något unikt för de senaste 30 åren och världens tilltagande globalisering brukar tas som en intäkt för att internationalisera den högre utbildningen. Och medan globaliseringen kritiserar för sina negativa konsekvenser, uppfattas nästan alltid internationaliseringen som positiv, som en av universitetsvärldens heliga ko som inte får ifrågasättas och absolut inte slaktas.

Knight (1997) menar att internationaliseringen betraktas på skilda sätt, som en process, aktivitet, som kompetensutveckling eller som ett uttryck för fostran (se även Marklund 1980). Vilket synsätt som anammas får konsekvenser för hur man analyserar internationaliseringsarbetets mål, effekter, problem, inneboende möjligheter etcetera. I vissa fall fokuserar man på den institutionella nivån eller på den konkreta verksamheten, medan den ideologiska, individuella, pedagogiska, politiska eller kulturella nivån står i centrum i andra fall. Sammantaget kan detta medföra att helhetssynen på internationaliseringsarbetet går förlorad.

Mot denna bakgrund är ett vidare, mer uttömmande och samtidigt mer fokuserat perspektiv på internationalisering nödvändigt. Därför betraktas fortsättningsvis internationalisering som en ideologi som inrymmer målsättningar och värderingar (se nedan). Men internationalisering ses även som ett medel att nå dessa målsättningar, som gränsöverskridande processer vilka äger rum på olika intellektuella, pedagogiska, politiska, sociala, kulturella, nationella, religiösa och etniska arenor. Processerna avser inhämtandet och överförandet av kunskaper och kompetenser, i syfte att bland annat skapa en bättre värld, fostra och utrusta människor för det senmoderna samhället, berika deras liv.

Internationaliseringen som ideal

Målet med internationaliseringen kan ses som en strävan mot att universitet och högskolor tar sitt ansvar och verkar för att de som lever i fattigdom och förtryck ska få det bättre (Opper 1981). Ett idealistiskt mål med internationaliseringen kan därmed sägas vara en bättre, säkrare och rättvisare värld, präglad av humanism, respekt för mänskliga rättigheter, samförstånd, jämställdhet, demokrati och nedrustning (Marklund 1980, Chitran & Symonides

1995). Internationellt samarbete och utbyte kan bidra till en ökad förståelse människor emellan och förståelse för varandras livsvillkor, vilket i sin tur kan leda till en ökad tolerans, acceptans och respekt för kulturella olikheter samt till en omfördelning av välstånd och resurser. Internationaliseringen kan på så sätt sägas ha en fostrande funktion (Knight 1997, Stier 2001a).

Kritikerna menar att det som vägleder internationaliseringen är den (västerländska) moral- och etikuppfattningen, ett etnocentriskt perspektiv på världen, där det finns upplysta och icke-upplysta människor, de som kan och inte kan samt inrymmer ett »tycka-synd-om-perspektiv». Kritikerna menar också att internationaliseringen sker »på våra villkor», eftersom den rika (väst)världen äger huvuddelen av resurserna, bestämmer den också hur internationaliseringen ska se ut och gå till samt vilka som ska inkluderas i samarbetet (Stier 2001a, c). Att medvetandegöra dessa frågor, att diskutera perspektivtagande samt att analysera konsekvenserna av etnocentrism och världens sneda resurs- och maktfördelning utgör några av den högre utbildningens och internationaliseringens viktigaste uppgifter.

Internationaliseringens pragmatiska mål

Internationaliseringen kan fortsättningsvis betraktas som ett försök att bättre anpassa den högre utbildningen till den globaliserade arbetsmarknadens nya och delvis annorlunda krav och behov (Opper 1981; Stier 2001a, b, c). Ett av internationaliseringens pragmatiska mål är sålunda att svara upp mot globaliseringens krav och därför sker en utbyggnad av utbildnings- och kunskaps-samhället; utbildningar förlängs, direktkopplingarna till vissa yrken överges och istället inriktas utbildningen på kvalifikationer och kompetenser med breda användningsområden. Samhället framhåller värdet av livslångt lärande, social kompetens, samarbetsförmåga, kritiskt tänkande, förmåga att hantera konflikter, förmåga att hantera osäkerhet och otrygghet samt, sist men inte minst, interkulturell förståelse (Beck 1997).

Internationaliseringen kan bidra till att människor reflekterar över och tillägnar sig dessa kompetenser med hjälp av impulser från andra länder, kulturer och människor. Det är i mötet mellan människor och kulturella synsätt som synergieffekter i form av innovationer, kunskap och nya synsätt uppstår. Detta sker inte alltid friktionsfritt, utan konflikter och missförstånd uppstår. En lagom portion frustration torde dessutom vara konstruktiv och utgöra en god grogrund för skapandet av ny kunskap och för tillägnandet av nya perspektiv. Internationaliseringsarbetet kan vidare få positiva effekter för konflikthantering, således bidra till att människor förstår varför interkulturella konflikter uppstår och hur man hanterar dessa.

Internationalisering som akademisk grundprincip

Opper (1981) menar att internationaliseringsarbetet ibland har beskrivits i termer av ett nutida »pedagogiskt jippo». Men som vi sade ovan, internationaliseringen utgår från en gammal tanke om att vetenskapen och akademien är gränslös. En väsentlig komponent i ett akademiskt synsätt är nyfikenheten och respekten inför mänskliga levnadsbetingelser och världsliga likheter och olik-

heter, vilket dåvarande universitetskanslern Gustav Andrén framhöll vid ett tal 1980 vid Uppsala universitet:

Om man verkligen menar allvar med att utbildningen skall vila på vetenskaplig grund, då har man därmed också inte bara bejakat utan gjort det till ett ofrånkomligt villkor att utbildningen också skall bära internationell prägel. Den skall spegla problemställningar och lösningar som är färgade av senaste forskningsresultat. Den skall spegla utvecklingen ute i världen ... all utbildning skall ha en internationell inriktning. Kravet på internationaliseringen är motiverat av önskan om att kunna förmedla ett världsperspektiv, dvs att söka skapa kännedom om andra länder, liksom förståelse för världens problem. (Opper 1981 s 12)

Den nuvarande Högskolelagen (SFS 1992:1434) stipulerar att »verksamheten [vid universitet och högskolor] ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning» (min kursivering). Vidare står att »högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden» (SFS 1992:1434 s 13; min kursivering). Mot bakgrund av Andréns argumentation, statsmakternas uttalade »internationella ambitioner» samt det framväxande globala samhället, borde »bör» i de senare passusen istället bytas ut mot ett kompromisslöst »ska».

Internationalisering som pedagogisk arena

En särskild plats i internationaliseringsarbetet får undervisningen om andra kulturer. Denna bör inte endast få karaktären av en »tittskåpsundervisning» där »tittaren» får olika faktakunskaper, utan att för den skull få en ökad förståelse för andra kulturer (Hedin 1995). Istället bör internationaliseringsarbetet främja tillägnet av en dubbelriktad kunskap. Den som studerar andra kulturer måste få en ökad självmedvetenhet och medvetenhet om den egna kulturen. En sådana självkännedom kan utgöra en fruktbar utgångspunkt för en större förståelse för internationella förhållanden och interkulturella likheter och olikheter (se nedan).

Internationell förståelse börjar, med andra ord, på hemmaplan (Lindquist 1981). Förståelse avser i detta sammanhang både ett kognitivt mål – »att ha kunskap om» – och ett solidaritetsmål – att man visar medkännande och engagerar sig politiskt mot bakgrund av sina kunskaper, kommunikativa färdigheter och attityder (Lindquist 1981). Den pedagogiska vinsten ligger i att man lär sig perspektivtagande och får en ökad kännedom om sig själv, sin etnocentrism, sin kultur och omvärldens skiftande betingelser, vilka utgör betydelsefulla färdigheter i en framtida yrkesroll.

En pedagogisk grundtanke med internationaliseringsarbetet är att synergieffekter uppstår i mångkulturella studiemiljöer (eller internationella och interkulturella miljöer i allmänhet). I dessa miljöer kan studenter och lärare diskutera och jämföra olika kulturella perspektiv med avseende på skilda teman (dödsstraff, abort, terrorism, sexualitet, hälsa och sjukdom, jämställdhet, teknisk utveckling, medier, brobyggande, affärsverksamhet, marknadsföring och kärlek, för att nämna ett antal).

På samma sätt kan kurslitteraturens eller kursinnehållets perspektiv dissekteras och analyseras i jakten på etnocentriska föreställningar som delvis präglar undervisningen på universitet och högskolor (Hettne 1981). Det blir också allt viktigare att även medvetandegöra hur vårt tänkesätt påverkas av den anglosaxiska världsåskådningen, dess ideal och värderingar, såväl som dess allmänna innebörder. Genom undervisningen når förhoppningsvis studenten, för det första, en insikt i och en perspektivmedvetenhet om att alla människor har sin, i många stycken annorlunda, syn på världen och samhället. För det andra, når han eller hon förhoppningsvis en systemmedvetenhet, det vill säga en insikt om de ömsesidiga samspelet och påverkningarna mellan det globala systemets olika delar (Bjerstedt 1988).

Genom att samarbeta kan studenter och lärare därigenom konfronteras med skilda synsätt, metoder, åsikter och verklighetsuppfattningar. Studenterna tillägnar sig självklart inte bara nya erfarenheter i »klassrummet» utan i alla sociala sammanhang de befinner sig i. Den interkulturella studiemiljöns (i en vidare bemärkelse) synergieffekter är tänkta att resultera i nya lösningar på gamla problem, i materiella såväl som icke-materiella innovationer.

Att erbjuda kurser och utbildningsprogram på främmande språk kan vara nödvändigt om utländska lärare och studenter ska kunna rekryteras. Viktigt för sådana kurser är att de innehåller svenska studenter, varför ska annars en tysk, japansk eller amerikansk student studera i Sverige? Däremot blir en kurs naturligtvis inte internationell i fråga om innehåll och perspektiv bara för att den ges på engelska och för att det finns icke-svenska deltagare.

Av dessa skäl måste mer uppmärksamhet riktas mot utbildningens innehåll, dess perspektiv, fokus och utgångspunkter. Ett problem är att sådana undervisningsinsatser tenderar att bli mer kostnadsintensiva än traditionella motsvarigheter. Slutligen framförs ofta argumentet att vissa ämnen inte kan internationaliseras. Alla ämnen kan, i högre eller lägre grad ges en internationell dimension. Den pedagogiska utmaningen och skickligheten består, som alltid, i att hitta den.

Internationalisering och personlig utveckling

Internationaliseringens effekter för den enskilde läraren eller studenten kan ses som resultatet av samspelet mellan dennes personliga och akademiska bakgrund, ambitioner, den internationella studiemiljön (som dock inte behöver vara förlagd till utlandet!) samt den sociokulturella miljön i stort. Detta samspel kan uppfylla individens mål med internationaliseringen; såsom personlig utveckling, tillägnandet av nya och annorlunda akademiska eller yrkesmässiga kompetenser samt kontaktskapande.

Tillägnade kompetenser kan inrymma förmågan till perspektivtagande, självkännedom, empati, kulturell och språklig kompetens. Sammantaget utgör detta individens interkulturella kompetens (Stier 2002a, b), vilken i kombination med en förmåga till kritisk reflektion utgör en betydelsefull komparativ fördel på arbetsmarknaden. Representanterna för den högre utbildningen måste bli bättre på att presentera en helhetsbild av processen ovan och därmed på att förmedla de positiva effekterna av internationaliseringen, dess personliga såväl som dess yrkesmässiga betydelse för den

enskilde läraren och studenten. Universitetens uppgift består inte i att främja en ytlig och trångsynt akademisk turism utan istället att få individen att förflytta sig bortom sina för-givet-tagna tankeramar.

FRÅN MÅL TILL GENOMFÖRANDE

På ett retoriskt plan har internationalisering tveklöst blivit ett modeord och ett oomstritt mål för utbildning, företagsamhet och samarbete. På ett konkret verksamhetsplan är det mer kontroversiellt. Hur ska internationaliseringsarbetet konkret gå till? Hur förflyttar man sig från målsättning till genomförande?

När internationaliseringsarbetet börjar sluka resurser, framtingar detta prioriteringar i verksamheten samt tvingar medarbetarna att omvärdera sina perspektiv – att fungera i en mångkulturell miljö är inte i alla tillfällen odelat positivt. Det är inte heller ovanligt att besparingar sker på internationaliseringsarbetets bekostnad då detta ses som en lyx och inte som en kärnverksamhet (Henriksson 1981). Internationalisering är dock inte någon lyxverksamhet; istället är den en nödvändighet för den högre utbildningen, då en isolerad högre utbildning med tiden ger avtryck i bristfälliga språkkunskaper, bristande kulturell kompetens och reducerad kännedom om andra människors tänkesätt. I sin tur ger detta samhällsmedborgare som står sämre rustade inför ett alltmer kompetenskrävande globalt samhälle, något som bör ses i ljuset av samhällsekonomiska överväganden och politiska beslut. Utgår vi vidare från att målet för den högre utbildningen är en fördjupad och breddad internationalisering krävs att vi arbetar på flera plan parallellt.

Behovet av helhetsförståelse

Det krävs en helhetsförståelse av internationaliseringsarbetets otaliga och olikartade komponenter. Alltför ofta förblir internationalisering en fråga om form- eller strukturfrågor. Diskussionen reduceras exempelvis uteslutande till statistik på inresande och utresande studenter, till renodlade administrativa frågor, internationella forskarkonferenser etcetera. Inte sällan uppfattas internationalisering som något man gör utomlands, den geografiska förflyttningen ses som ett av dess främsta kännetecken. Negativa attityder och missuppfattningar av typen »internationalisering är bara akademisk turism» bidrar till sådana förenklade och missvisande bilder. Dessa, i kombination med ett fyrtonsperspektiv – att man från tornets topp spanar efter internationella erfarenheter, upplevelser och färdigheter i fjärran, medan de som finns vid tornets fot går obemärkt förbi – gör att värdet i det egna landets kulturella mångfald inte tillvaratas i internationaliseringsarbetet. En vistelse i Alvesta kan ibland ge värdefulla internationella erfarenheter på samma sätt som en vistelse i Nairobi. Därför bör arbetet med internationaliseringen på hemmaplan fördjupas. I enlighet med den högre utbildningens ambitioner bör internationalisering även diskuteras i ljuset av jämställdhets-, mångfalds- och rekryteringsfrågor.

Behovet av att bryta invanda mönster

Av tradition är svenska universitet och högskolor organiserade enligt tredelningen forskning, undervisning och administration. Denna tredelning yttrar sig i sin tur i en dikotomisk uppdelning av internationaliseringsarbetet i innehålls- och formfrågor vilka typiskt nog diskuteras och hanteras i separata fora. Ett framgångsrikt och fördjupat internationaliseringsarbete kräver emellertid en ny och annorlunda organisering där samarbeten inom lärosätena underlättas framgent. Vidare är utökade samarbeten med företag och institutioner utanför den renodlade akademien (såsom Svenska institutet, STINT, Sida, m fl) nödvändiga.

Behovet av att skapa förutsättningar

Svenska lärosäten har kommit olika långt i sitt internationaliseringsarbete. Även internt uppvisar de variation. Det är därför viktigt med arenor där de erfarna och framgångsrika kan dela med sig till dem som inte kommit lika långt. Vidare är närvaron av utbytesstudenter, utländska lärare och forskare samt kurslitteratur från andra kultursfärer väsentlig. Att införa ett avsnitt om internationalisering i samtliga kursplaner och dessutom kontinuerligt följa upp desamma, kan vara ytterligare en framkomlig väg att säkerställa internationaliseringens plats i den högre utbildningen. Att uppmuntra och skapa praktiska förutsättningar för lärare, forskare och forskarstuderande att arbeta utomlands är också nödvändigt.

Idag är engelskan i stora stycken vetenskapens lingua franca. Undervisningsinsatser på främmande språk och med internationellt innehåll bör därför premieras, dels i anslagstilldelning, dels i den enskilde lärarens timavräkning. Lärare och studenter bör även uppmuntras att läsa texter på andra språk än engelska och svenska. Slutligen är ett akademiskt ledarskap som tydligt signalerar att internationaliseringen av utbildningen och forskningen ska genomföras och som även uppmuntrar och belönar detta (exempelvis ifråga om lönesättning, meritering, tid för forskning) centralt.

Behovet av att upptäcka nya vägar

Önskvärt är att varje student i sin högskoleutbildning möter internationella och interkulturella fokus och frågeställningar. Det framtida internationaliseringsarbetet bör därför gå längre – från att framförallt handla om institutionella frågor, avtalsskrivande, kontaktskapande och mobilitet av lärare och studenter – till att fokusera mer på gemensamma kurser, internationella projekt, internationella utbildningsprogram, uppdragsutbildningar, examina och distans- och sommarkurser samt internationell praktik. Annorlunda uttryckt, undervisningsinnehållet måste prioriteras. Detta innebär att undervisningen i högre grad bör handla om förhållanden i andra länder och också främja ett globalt perspektiv (Bjerstedt 1988). Undervisningen bör problematisera värdefrågor, etik och moral samt relatera detta till enskilda individers handlingar och beteenden.

Fortsättningsvis finns ett uppdämt behov av forskning om internationalisering. I Sverige är sådan forskning relativt marginell, även om bland annat

Högskoleverket (1998, 1999) har genomfört ett antal utvärderingar och analyser. Kartläggningar och analyser av internationaliseringens effekter, problem, möjligheter, ideologiska och politiska funktioner, implikationer för utbildningsinnehållet och betydelse för individens utveckling är nödvändiga för kvalitetsarbetet och också för att »optimera» det framtida internationaliseringsarbetet.

Behovet av att låta det kosta

I ljuset av det sagda, måste internationaliseringsarbetet tillåtas att använda erforderliga resurser. Det är väsentligt att hitta ett system och bibehålla en kollegial kultur där initiativ inte per automatik avfärdas på grund av bristande resurser. Om målet verkligen är en fördjupad och breddad internationalisering och dessutom en uppluckring av det svenska antagningsystemet ter sig alltmer trolig, måste lärosätena tillskjuta administrativa resurser och akademisk kompetens. Ett varaktigt, ständigt expanderande och högkvalitativt internationaliseringsarbete kan inte huvudsakligen grunda sig på idealismen hos lärare och administratörer, utan internationaliseringsarbetet måste åtnjuta samma resursutrymme och status som annat arbete. Slutligen måste internationaliseringsarbetet kontinuerligt och kritiskt utvärderas, analyseras och modifieras. Förbättring, breddning och fördjupning ska ständigt vara målet. Kanske kan internationella inslag med tiden bli lika självklara och naturliga som andra inslag i högre utbildning och inte kräva speciella programförklaringar och åtgärder.

NOT

1. Ordet *internationalisering* kan härledas från latinets »inter» – »emellan» och »natio» – »släkt», »folkslag». *Internationell* användes första gången omkring 1780 av den engelske författaren J. Bentham (Wessén 1998), medan *internationalisering* i betydelsen »göra internationell» kan dateras till 1898 (*Nationalencyklopedins Ordbok, Band 2*). *Internationalism* användes första gången 1894 och avsåg en (politisk) strävan att öka kontakter och samarbete över nationsgränserna, i huvudsak på bred folklig basis (*Nationalencyklopedins Ordbok, Band 2*). Så, å ena sidan, betecknar internationalisering en *process*, å andra sidan, avser ordet en *ideologi* eller *doktrin*.

LITTERATUR

- Appudurai, A. 1996: *Modernity at large. Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bauman, Z. 2000: *Globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Beck, U. 1998: *Vad innebär globaliseringen? Missuppfattningar och möjliga svar*. Göteborg: Daidalos.
- Bjerstedt, Å. 1988: *Internationalisering och fortbildning*. Malmö: Lärarhögskolan, Institutionen för pedagogik och specialmetodik.
- Chitran, C. & Symonides, J. 1995: UNESCO'S approaches to prompting international education at the level of higher education. I J. Calleja (red): *International education and the university*. London: Jessica Kingsley.
- Egidius, H. 2001: *Skola och utbildning: i historiskt och internationellt perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.
- Giddens, A. 1996: *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.

- Hedin, C. 1995: Att undervisa om en främmande kultur. I P. Lahdenperä (red): *Interkulturella läroprocesser*. Stockholm: HLS Förlag.
- Henriksson, U. 1981: Internationell utbyte – lyx eller nödvändighet. I S. Opper (red): *Gränslös högskola*. Stockholm: Liber.
- Hettne, B. 1981: Om behovet av systematisk internationell kunskap och metoder att tillgodose detta. I S. Opper (red): *Gränslös högskola*. Stockholm: Liber.
- Högskoleverkets, 1998: *Utbildning och forskning för strategisk internationalisering. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. (Högskoleverkets rapportserie 1998:16R) Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket, 1999: *Utlandsstudier – till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier*. (Högskoleverkets rapportserie 1999:10R) Stockholm: Högskoleverket.
- Knight, J. 1997: Internationalization of higher education: a conceptual framework. I J. Knight & H. De Wit (red): *Internationalization of higher education in Asia Pacific Countries*. Amsterdam: European Association for International Education.
- Kälvemark, T. 1997: *National policies for the internationalisation of higher education in Europe*. (Högskoleverket Studies, 1997:8 S) Stockholm: Högskoleverket.
- Lindquist, A. 1981: Maktlöshet eller möjlighetsexplosion. I S. Opper (red): *Gränslös högskola*. Stockholm: Liber.
- Marklund, S. 1980: *Internationalization of education. Some concepts and questions*. Stockholm: Stockholm university, Institute of International Education.
- Nationalencyklopedins Ordbok, Band 2*. 1996. Höganäs: Bra Böcker.
- Opper, S. (red) 1981: *Gränslös högskola*. Stockholm: Liber.
- SFS 1992:1434. *Utbildningsväsendets författningsböcker. Universitet och högskolor (2000/1)*. Stockholm: Norstedts.
- Sjöstrand, W. 1970: *Pedagogiska grundproblem i historisk belysning*. Lund: Gleerups.
- Stier, J. 2001a: *Internationaliseringens målsättningar, problem och möjligheter*. Växjö: Växjö universitet, Institutionen för pedagogik.
- Stier, J. 2002b: *Going International – Becoming Intercultural*. Växjö: Växjö universitet, Institutionen för pedagogik.
- Stier, J. 2002c: *Internationalisation in Higher Education: Unexplored Possibilities and Unavoidable Challenges*. Paper presented at the ECER-conference in Lisbon, 020914. Växjö: Växjö universitet, Institutionen för pedagogik.
- Wessén, E. 1998: *Våra ord – deras uttal och ursprung. Norstedts Ordbok*. Smedjebacken: Norstedts.